

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti
te Hrvatskog jezika i književnosti

Sara Hocenski

Dubravka i pastoralna književnost

Završni rad

prof. dr. sc. Zlata Šundalić

Osijek, 2011.

SAŽETAK

Predmet je bavljenja ovog završnog rada pastoralna igra *Dubravka* dubrovačkog pisca Ivana Gundulića. U sklopu završnog rada proučavat će se povijesne prilike u Hrvatskoj i Dubrovniku 17.stoljeća, ali i status i utjecaj pastoralne književnosti u baroknome vremenu. U radu će također biti riječi o životu i djelu Ivana Gundulića. Poseban će naglasak biti stavljen na *Dubravku* koja će u radu biti istražena kroz opis radnje i likova u djelu, zatim će se govoriti o njezinom žanrovskom određenju te metričkostrofičkoj problematici. Zatim se u radu istražuju i pastoralni elementi *Dubravke*, njihovo značenje i utjecaj unutar radnje, kao i flora i fauna. Zasebno će biti istraženo značenje pojedinih biljaka i životinja kao i njihova povezanost s prostorom, vremenom, stilskom i žanrovskom pripadnošću samoga teksta.

Ključne riječi: barok, pastorala, *Dubravka*, Ivan Gundulić

SADRŽAJ

1. Uvod.....	2
2. Povijesna prilike u 17. stoljeću u Dubrovniku i Hrvatskoj.....	3
3. Hrvatska pastoralna književnost u 17. stoljeću.....	3
4. Ivan Gundulić	5
4.1. Život.....	5
4.2. Djela	6
5. <i>Dubravka</i>	7
5.1. „O lijepa, o draga, o slatka slobodo...“	7
5.2. Žanrovsko određenje.....	8
5.3. Stih i strofa	8
5.4. Pastoralni elementi.....	11
5.5. Flora i fauna u <i>Dubravci</i>	11
6. Zaključak	18
Literatura i izvori	19

1. UVOD

Pastorala je u renesansnoj književnosti bila jedan od omiljenih dramskih oblika, kako zbog svoje idiličnosti i krajolika, tako i zbog niza zanimljivih likova. Pastoralna 16. stoljeća imala je, dakle, svoj logični razvojni put koji je kasnije najbolje označila upravo Gundulićeva *Dubravka*. Ona je zadržala samo oblik pastore, prirodni okvir i likove, dok po svemu ostalomu nosi odlike vremena u kome je nastala, odnosno, 17. stoljeća, sumornog i neveselog u kojem je prevladavala piščeva pedagoško-utilitarna tendencija, poučavati i opominjati. Također *Dubravka* predstavlja pastoralni oblik koji je u svome vremenu odgovarao na zahtjev barokne poetike koja je tražila savršenstvo stila, muzikalnost riječi i mnoštvo slika, zapravo formu koja će sama sa sobom zabaviti i čitatelja i gledatelja. (Letić, 1980: 9)

To je drama o pastirima koji slave slobodu u naoko fiktivnoj Dubravi, jer kako drama odmiče i kako se njezina radnja razvija, biva sve jasnije da je scenska Dubrava posvema konkretno geografski locirana. Dubrava koja se pokazivala na sceni bila je uljepšana, utopijski prikaz Dubrovnika. (Novak, 1997: 253)

2. POVIJESNE PRILIKE U 17. STOLJEĆU U DUBROVNIKU I HRVATSKOJ

Teški položaj Hrvata, stvoren mletačkim i turskim osvajanjima u petnaestom i šesnaestom stoljeću, nije se bitno promijenio ni u sedamnaestom; njegove su posljedice i dalje nemilo tištale sav narodni život, politički i kulturni.

Osim kulturne zaostalosti turskih pokrajina postojala je i dugotrajna mletačka vladavina sve jačom zaprekom kulturnog napretka u primorskim gradovima i na otocima. Zbog ratova i odvojenosti od prirodne pozadine, zbog mletačke kolonijalne politike i pada blagostanja, oni su već u šesnaestom stoljeću počeli nazadovati i dok je književni rad u Dubrovniku u 17. stoljeću u punom jeku, zamukli su u Splitu, na Hvaru i Zadru građanski potomci Marulića, Lucića i Zoranića i gotovo je cijelo književno polje prepušteno svećenicima. Opća katolička obnova poslije tridenskog sabora, mnogo je življe nego reformacija odjeknula u hrvatskom kulturno-književnom životu. (Kombol, 1943: 213-215)

U doba reformacije, Dubrovnik je dosegnuo svoj najveći opseg, bogatstvo je prelazilo u raskoš, naobrazba u rafiniranost, a i politika u republici sv. Vlaha, počela se u teoriji zanositi velikim idejama budućnosti. (Vodnik, 1913: 224)

Isusovci su se počeli pojavljivati prvo u Dubrovniku, a zatim su počeli otvarati gimnazije u Zagrebu, Varaždinu, Rijeci i koristili ih kao sredstvo isusovačkog utjecaja na odgoj mladeži. Temelj je takvoga odgoja bio spoj kršćanske filozofije i humanističke obrazovanosti stečene čitanjem latinskog i klasičnog pjesništva i govorništva. (Kombol, 1943: 213-217)

3. HRVATSKA PASTORALNA KNJIŽEVNOST U 17. STOLJEĆU

U hrvatskoj književnosti tijekom nekoliko stoljeća pastorala je imala sve karakteristike izrazite individualnosti: imala je vlastite razloge i uvjete nastanka, tj. vlastite izvore motivacije i poticaja, imala je svoje osobite oblike realizacije i, konačno, imala je svoju posebnu sudbinu.

Pastoralno se opredjeljenje i u Hrvatskoj očitovalo na različite načine i u različitim književno-pjesničkim oblicima. Pored klasičnog niza od ekloge do pastirske scene (igra-komedija) i u Hrvatskoj je, i u obliku ekloge i u obliku „obične“ pjesme (pjesni), pastorala trajno živjela kao lirsko-petrarkistički pjesnički izraz doživljaja čarobnog svijeta i vizije bukolike.

Gledajući pastoralu kao osobit književni izraz, istraživači su od početka uočili da se pastoralni koncept i u hrvatskoj književnosti dodiruje s nekim drugim vrstama, žanrovima i književnim fenomenima. U tom pogledu primijetili su da se hrvatska pastorala često ostvaruje u zajednici s mitološkim aspektom igre, tragikomedijom i historijskom dramom. Konačno, iz prikaza svih istraživača jasno proizlazi - iako oni to ne ističu - kako upravo s pastoralom započinje život hrvatske svjetovne drame. Dolazeći nakon crkvenog srednjovjekovnog kazališta, pastorala je prva upozorila na nove scenske mogućnosti i nove ugođaje renesansnog teatra.

Za mnoge i različite manifestacije hrvatske književnosti 16, 17. i 18. stoljeća možemo reći da su ili „pretrpjele utjecaj“ ili su stvorene u „neposrednoj blizini“ pastore. Imajući ovo na umu, apsolutno čisti i samostalni pastoralni ugođaj idiličnog proplanka u kojemu se zbiva i rješava problem ljubavi između pastira i nimfe (vile) u književnim, posebno scenskim ostvarenjima najčešće je povezan uz druge svjetove pjesničko-učene fikcije, prvenstveno mitološke i alegorijske. (Bogišić, 1989:7)

Promjene do kojih je na idejnom stilskom planu došlo u 17. stoljeću osjetit će se i u pastoralu. U Italiji je s pojavom Tassa i Guarinija pastorala doživjela svoj vrhunac, a u hrvatskoj književnosti vrhunac književno-pastoralnog koncepta očitovan je u djelima Marina Držića i Petra Zoranića. U novim baroknim vremenima doći će do svestranog raslojavanja ne samo tema i koncepata nego i književno-pjesničkih vrsta.

Pastorala će se prilagoditi novim zahtjevima vremena pa će novo nadahnuće i novi djelotvorni razlog svog postojanja potražiti upravo u sve većem i naglašenijem priklanjanju plošno-zabavljачkim i glazbenim elementima, prepuštanju čarobnim zvukovima glazbe. Pastorala je ušla kao jedna od bitnih sastavnica melodramskih baroknih scenskih oblika, te prostor svoga života pronašla u zajedništvu s mitologijom.

U tom smislu na početku ove epohe talijanski će autori upravo u mitologiji pronaći teme svojih dramskih djela (tragikomedija), koja će poslužiti kao libreta melodrame za suvremene kompozitore, poput Rinuccinija. (Bogišić, 1989: 93-94)

4. IVAN GUNDULIĆ

4.1. ŽIVOT

Ivan Gundulić rodio se godine 1588. u Dubrovniku, od majke Gjive i oca Frana, uglednog dubrovačkog patricija, koji je pet puta bio knez republike. (Vodnik, 1913: 226)

U spisima što ih je sam štampao, naziva se Givo Frana Gundulića, a poznato je i da nije bio sin jedinac, već da je imao brata Mata i sestru Mariju (Korbler-Rešetar, 1938: 1-4).

Polazio je poput ostalih vlastelinčića dubrovačku školu, kojom je u doba njegova đakovanja upravljao Toskanac Camilo Camilli, poznat kao nastavljatelj Tassove epopeje, dok su osim njega djelovali kao učitelji neki domaći svećenici, među njima Petar Palikuća. Gundulić je mlad izišao na glas kao književnik (Kombol, 1943: 237).

Bio je dva puta knez u Konavlima, član prizivnog sudišta, zastupnik općine, senator, sudac za kaznena djela i član Maloga vijeća. Knez republike nije bio nikada, vjerojatno zbog svojih političkih nazora, jer je sanjario o oslobođenju od Turaka, kojima se službena dubrovačka politika morala klanjati (Vodnik, 1913: 226).

O samome pjesniku saznajemo iz nekih spisa i neke zanimljive informacije. Naime, star je i poznat običaj Dubrovčana, da rado daju nadimke jedni drugima, pa je tako nadimak Ivana Gundulića bio „Mačica“. Također saznajmo da se on u svakidašnjem životu nije mnogo razlikovao od ostalih dubrovačkih plemića (Korbler-Rešetar, 1938: 13-14).

U već poodmakloj dobi, oženio se Gundulić, i to devetnaestogodišnjom Nikom Sorokočevićevom, godine 1628, s kojom je imao tri sina: Frana, Šiška i Mata (Vodnik, 1913: 226).

Ivan Gundulić umro je nakon kratke bolesti od jedva 14 dana, godine 1638, a nikada nećemo znati od koje bolesti, jer neki spominju da je to bilo od "fibre", dok drugi navode upalu porebrice. Sahranjen je u franjevačkoj crkvi u Dubrovniku, ali ne zna se točno kojega dana. Udovica Nika živjela je šest godina nakon smrti svojega muža, bolovala je dva mjeseca od "fibre", a zatim je umrla 30. rujna 1644. godine (Korbler-Rešetar, 1938: 10-11).

4.2. DJELA

Gundulić je lirik, epik i dramatik, a sva svoja djela napisao je na hrvatskom jeziku. U mladosti je bio prvi pjesnik dubrovačkog kazališnog repertoara. U Dubrovniku su se prikazivala njegova djela: *Galatea*, *Dijana*, *Armida*, *Posvetilište ljuveno*, *Prozerpina ugrabljena*, *Cerera*, *Kleopatra*, *Arijadna*, *Adon* i *Koraljka od Šira*. Od toga je za njegova života izašla samo *Arijadna*, 1633. godine (Vodnik, 1913: 226).

Mladog je pjesnika u prvome redu privukla drama, dakako u onim oblicima u kojim je postojala tada na talijanskoj pozornici. Bila su to prvenstveno hedonistička shvaćanja umjetnosti pogodna za mitološko-pastirsku dramu s njezinim idealiziranim svijetom (Kombol, 1943: 237).

Kad je „na prvi oktumbra 1620.“ Ivan Gundulić pisao posvetu svojih *Pjesni pokornih kralja Davida*, u toj je posveti spomenuo i svoj dotadašnji dramski rad, kazališne komade koje je bio napisao prije toga datuma. Tako doznajemo da je Gundulić do tada, osim eventualne ljubavne poezije, pisao i kazališne komade, odnosno dramske tekstove (Bogišić, 1979: 115). Bio je to prijelom u životu, odvrćanje od jednog umjetničkog pravca i gledanje na svijet pod utjecajem suvremenog katolicizma. Gundulić se naziva „krtjanin spjevalac“, prvenstveno duhovnog pjesništva. Ozbiljna Gundulićeva ćud naći će upravo u pobožnom pjesništvu najbolji prostor za izražavanje, a temeljna raspoloženja toga pjesništva neće ostati bez utjecaja ni na njegova kasnija djela, pogotovo na *Osmana*.

Nakon *Pjesni pokornih kralja Davida*, Gundulić piše *Suze sina razmetnoga*, u kojima se u „tri plaća“ redaju različita duševna stanja grješnika na prekretnici, rovanje po vlastitom bludnom grijehu, bolno saznanje o prolaznosti života i žudnja za otkupljenjem (Kombol, 1943: 238-240).

Svoju najslavniju dramu, *Dubravku*, piše Gundulić kao da je operni libreto, iako je svjestan da ni taj tekst na dubrovačkoj sceni neće naći ni svoju glazbenu partituru niti vokalne soliste. Ona je prvi puta izvedena 1628. godine, te je svojevrsna replika i Držićeve *Tirene*, i Tassova *Aminte* i Guarinijeva *Vjernoga pastira*. Nakon što je 1628. u danas nepoznatom dubrovačkom prostoru prikazana tragikomedija *Dubravka*, Ivan Gundulić je odlučio ispuniti svoje staro obećanje o epu koje je kanio posvetiti poljskom kralju, ali je odustao od prevođenja Tassova *Gerusalemme libreta* i prihvatio se suvremene teme, te napisao *Osmana*, pravi književni testament jednoga vremena (Novak Prosperov, 1997: 256).

5. DUBRAVKA

5.1. „O LIJEPA, O DRAGA, O SLATKA SLOBODO...“

U Gundulićevoj *Dubravki* pastir Radmio poziva zvijezdu Danica da se što prije ukaže, jer je to dan na koji se po tradiciji vjenčavaju najljepši pastir i najljepša vila. Susreće ribara koji živi u primorju koje je pod mletačkom vlasti i koji veliča divnu slobodu u Dubravi. Zatim upoznajemo mladoga pastira Miljenka koji je zaljubljen u vilu Dubravku za koju se govori da je najljepša od vila. Pojavljuju se i dva satira, Divjak i Gorštak, koji se obojica nadaju da će sudjelovati na svadbi, te se prepiru koji je bolji svirač, ali u glazbenom dvoboju pobijedi Gorštak. On putem sretne gladnoga Vuka kojemu ponudi mjesto bubnjara na piru. Divjak satir je svejedno uporan ići na svadbu, jer se divi vilama, pa jednoj ukrade haljinu i preobuče se u vilu, a njegova satirica Jeljenka, preobučena u pastira ide za njim kako bi ga vratila kući i odvratila od vila. Upoznajemo i mladoga pastira Zagorka, koji je usprkos majci Stojni, napustio i dom i stado i ide za vilama. Neki pastiri su vidjeli da je Divjak preobučen u vilu pa su ga htjeli tući, ali ga Jeljenka spašava i otkriva mu se, te se on zaklinje kako neće više vile ganjati, nego će njoj biti vjeran. Starac Ljubdrag nam priča o tome kako je Dubravka dana neuglednom Grdanu, a ne Miljenku kao što su svi očekivali, jer je Grdan potplatio suce zlatom. Miljenko to ne može dopustiti, pa se pojavljuje na njihovom piru i tada se dogodi božja intervencija i bog Lero odluči da se Miljenko i Dubravka trebaju vjenčati, zbog čega su svi sretni, oltaru prinose biljege svojih mana, a skup pastira ponavlja pjesmu slobodi: (Kurelac, 1866-68: 204):

*O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
dar u kom sva blaga višnji nam bog je do,
uzroče istini od naše sve slave,
uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit plata tvoj čistoj ljepoti. (1691-
1696)¹*

---

¹ Citirano prema Gundulić, Ivan, 1964. *Dubravka*, priredio Jakša Ravlić, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Knjiga 12-Ivan Gundulić I, Zagreb.

Sve citate iz navedena djela u radu donosim iz navedenog izdanja i to tako da na kraju citata u zagradu stavljam broj stiha/stihova.

5.2. ŽANROVSKO ODREĐENJE

Različiti povjesničari književnosti i različiti književni kritičari, svi redom učeni ljudi i vrlo dobro upoznati sa žanrovskom strukturom i određenjima, Gundulićevu *Dubravku* drugačije opisuju.

Jedni je nazivaju pastirskom igrom (Bogišić, 1979: 147), drugi o njoj govore kao o drami (Novak, 1997: 250-255), neki kažu da je pastoralno-glazbena igra (Batušić, 1978: 100), neki da je pastirska drama (Kombol, 1943: 241), neki da je alegorijska pastirska igra s mitološkom pozadinom (Vodnik, 1913: 229; Korbler-Rešetar, 1938: 22), a nazivaju je još i melodramom (Pavličić, 1979: 146).

Oni koji su proučavali *Dubravku*, zasigurno su uočili da svaki od ovih pojmova doista nju opisuje, ali da postoje i razlike u određenju. Postoji prisutnost melodramskih elemenata u njoj, a s obzirom na tipičnu pastoralu postoje i neke razlike, poput ljubavnog zapleta, koji je u pastoralama uvijek glavni motiv, a u *Dubravki* nije samo centralna ljubavna zgodica već i mnoge sporedne zgodice koje se događaju, a sve je stavljeno u kontekst jednog događaja koji ima puno šire značenje od same ljubavi, a to je proslavljanje praznika slobode u idiličnoj Dubravi. Uvođenje Dubrave kao simbola Dubrovnika, tj. simbola konkretnih društvenih odnosa u klasičnoj pastoralu nije zamisliv.

U melodrami se često prikazuje jedan događaj koji ima veliku i presudnu važnost ne samo za likove u igrokazu, nego i za cijelu zajednicu kojoj ti likovi pripadaju, a točno takav događaj imamo upravo u Gundulićevoj *Dubravki*. Isto tako bitno je napomenuti da je hrvatska pastorala najčešće pisana jednim stihom, dok se u melodrami obavezno javljaju različiti stihovi i strofičke organizacije.

Kao pastorala, *Dubravka* uspostavlja jače veze s tradicijom i na neki je način reliktni nastojanja, dok kao melodrama predstavlja u potpunosti baroknu tvorevinu, nešto novo i svakako stvarno (Pavličić, 1979: 145-162).

5.3. STIH I STROFA

Glavni problem semantike stiha predstavlja odnos dvostruko rimovanog dvanaesterca i osmerca, tj. velika smjena na mjestu vodećih stihova koja se odigrala u 17. stoljeću, kada je osmerac zamijenio dvanaesterac, ali taj je problem kod Gundulića specifičan, te sva važnost metričke problematike postaje vidljiva upravo iz Gundulićevih drama (Pavličić, 1995: 30).

Imajući sve to na umu, na metričkoj se razini može zaključiti kako se osmerci češće pojavljuju u onim „lirskim“ dijelovima, odnosno, u dijelovima koji govore o ljubavi, kada se priča o osjećajima ili kada se likovi jedni drugima povjeravaju.

*Najljepša se vila daje
najgrđemu u prilici!
Ke ufanje veće ostaje
nami, o vjerni ljubovnici?
Ljubav, vjera, služba, lipos
i običaju i zakoni, -
sve bi zaman: jaču kripos
grda u zlatu neman doni. (1239-
1246)*

Dvanaesterac se javlja češće u onim scenama u kojima se govori o konkretnim stvarima, u onim „dramskim“ dijelovima *Dubravke*, kada se iznosi ono što se planira poduzeti ili se već poduzelo. Oni su zapravo poruke koje nose veću količinu informacija o samoj radnji djela (Pavličić, 1979: 155):

*Pastiru, hvala ti, ubjen bih ja bio
na pomoć da mi ti ne budeš prispio.
Kaži mi tve ime da mi te ne zabit;
er ću ti sv vrime životom držan bit,
zasve da ističe oku se mom sade
da imaš naličje od divje me lade.
(1271-1276)*

Postoje i slučajevi kada prijelaz s dvanaesterca ili obrnuto sasvim očito signalizira promjenu modusa, tj. promjenu komunikacijske situacije; tada su dvanaesterci upućeni sugovorniku na pozornici, dok su osmerci često signalizirali dijelove kada lik govori sam sebi (Pavličić, 1995: 37):

*Ah, Zagorko, s neposluha
slidi tvoju ćud zločestu!
Ja ću tebi nać očuha
prije neg meni ti nevjestu.
Nu ako ja danas s me mile dragosti
vilami svijem šas dobijem s liposti?
Slika me ne vara, ma dika nije pala:
malo sam pristara, ali sam pristala.
(1041-1048)*

Pojavljuju se još i peteračke oktavne sheme *aabbccdd*:

*Slavicu u gori,
I ti otvori
Žuber medeni
Lijepe zeleni,
U glas najviši
S nami bigliši
Svaleći slave
Zore gizdave.
(275-282)*

Najlakše se u *Dubravci* zapaža simetrija koja je toliko izrazita i naglašena da se svakako može pretpostaviti kako je taj komad od samoga svog početka bio namijenjen i čitanju, a ne samo izvedbi, te da ga je Gundulić pisao s pravim literarnim ambicijama. Simetrija se može uočiti već i u samoj podjeli na činovi, naime, sva su tri čina podjednake dužine. Gundulić je pazio i na simetriju u rasporedu likova; svaki lik ima svoj par. Dva satirska para, Divjak i Jeljenka, koji se oboje preoblače u suprotne spolove, Vuk i Gorštak koji vole jesti, piti i svirati, mudri Ljubdrag i mladi Zagorko, a i najočitiji par - Miljenko i Dubravka (Pavličić, 1995: 34).

Zapravo, izbor između osmerca i dvanaesterca u baroku više nije bio izbor između dvaju metričkih uzoraka već je to značilo i izbor između dvaju tipova pisanja, između dvije društvene svrhe književnosti, tj. između različitih tipova književnih djela (Pavličić, 1995: 48).

5.4. PASTORALNI ELEMENTI

Gundulić je bio posebno opčinjen i ponesen trenucima čarobnog i svježeg rađanja dana u prirodi. Ovo je upadljivo i emotivno fiksiranje jutra u prirodi imalo u književnosti staroga Dubrovnika veliku književnu tradiciju i prije samoga Gundulića, i to posebno u Vetranovićevom *Posvetilištu Abramovu* ili u Držićevoj *Tireni* (Bogišić, 1989: 98). U *Dubravci* Danicu zaziva Radmio već u prvom skazanju prvoga činjenja:

*Objavi, Danice, jasni zrak objavi,
Čuj tihe vjetrice u ovoj Dubravi;
Pršat su počeli po listju zelenu
Zovući dan bijeli i zoru rumenu.
O zvijezdo, najdraži od neba uresu,
Ukaž' se, ukaži! Raskoš tve gdje su?
Žuđena Danice, objav' se, objavi!
I zvijeri i ptice, svaki te glas slavi;
Sve te oči gledaju i srca sva hlipe
Da nas svijeh opsjaju svjetlosti tve lipe,
Da nam prije svane dan, blagi dan svečani,
I žuđen i čekani u ovoj svojoj strani. (1-12)*

Tipični pastoralni motivi neizostavni su dio Gundulićeve *Dubravke*. Prekrasne gizdave vile, zaljubljeni mladići i pastiri, proždrljivi satiri, motiv Dubrave, stada, jezera u kojemu se vile kupaju, ples, pjesma, zabava, moralni starac i skupovi pastira i vila koji pjevaju. Sve to čini jedno pastoralno okruženje koje daje poseban čar Gundulićevoj *Dubravci*, a može se promatrati i u alegorijskom smislu.

5.5. FLORA I FAUNA U DUBRAVCI

Ostvarenju pastoralnoga ugođaja u Gundulićevoj drami pripomaže i jedan poseban biljni svijet i značenja koja mu pripisuje autor. Koje sastavnice grade *Dubravkin* biljni svijet, pokazuje sljedeće istraživanje njezine flore:

Tablica 1- Biljni svijet u Dubravci

REDNI BROJ	NAZIV BILJKE	NAVODI IZ DJELA	UKUPNO
1.	Listje	pršat su počeli po listju zelenu (3, 15) ; po listju počeli pršat su vjetrici (167);s mog ognja listje planu. (194);porušena / s povenutijem listjem stoji (560);	4
2.	Cvijetak	reseć cvijetkom na livadi (39); nakitimo cvijetkom vlase (267);zlatne prame cvijetkom rese (1664);	3
3.	Cvijetje	teško ralo cvijetjem kiti (48);cvjeta cvijetje po sve kraje, / jasni se istok cvijetjem resi, / zvijezdam cvitje svud nastaje, / zora u cvijetju zgar s nebesi (283-286);u razlikom cvijetju sada, / u cvijetju se veseli: / gora, polje i livada; / sve je cvijetjem procvatilo, / od cvijetja je doba milo (290-294);zrak u cvijetju zora kaže; / nu je zrak ljepši našijeh oči, / na licu u nas cvijetje draže (304-306);da me resi, cvijetje nikne (471);da, ko ona cvijetju ostalom (1599);	12
4.	Cvjetice	Eto, cti cvjetice po ovoj Dubravi (54);	1
5.	Prut	Kom tanahni prut se oblijepi (196);	1
6.	Cvijet	Bez cvijeta si cvijet od vila (272);	2
7.	Ružica	Zene trator i ružica (273); Rumena ružica i bijeli lir zene (640);Dva sunca s istoči goje rajsku ružicu (868); Ovi cvit rumene i lijepe ružice (1597);	4
8.	Trava	A ljepota smamlja i travi (374);Da zraka sunčana travu i cvit ne obsiva (866);	2
9.	Brštan (bršljan)	A brštan se grli i veže (375);	1
10.	Trs	Tamo se it ne muči, er ko trs raspukla (445);	1
11.	Dunje	Rakle mi dvije dunje darova iz njedri (461); Iz njedar nam dunje daju (1074);	2
12.	Jabuk (jabuka)	Kitu mi njeki dan jabuk da Ljubica (463);	1
13.	Lir	Rumena ružica i bijeli lir zene (640);	1
14.	Ruža	Črljenim ustime ruža je prilika (641);	1
15.	Cvit	Da zraka sunčana travu i cvit ne obsiva (866);Viku bo ne opada liposti rajске cvit (876);Oba smo u cvit od mladosti (1548);Ovi cvit rumene i lijepe ružice (1597);	4
16.	Lis (list)	Je li ovo, reci ti, što zna lis i kami (893);	1
17.	Kriješ (trešnja)	Za ocljenit usti moje / kriješam sam ih oblijepio (967-968);	1
18.	Panj	Kako suh panj u dubravi (1334);	1
19.	Cvitje	Čuteć miris draži od cvitja (1470);	1
20.	Voće	Dokle uzrastem, s dubja voće (1565);	1
21.	Nalip	Zmije pune nalipa , zvijeri i skot vas hudi (870);	1

Gundulićeva *Dubravka* broji 21 biljni leksem. Prema čestotnosti pojavljivanja na prvom je mjestu leksem *cvijet* (v. *Tablicu 2*) čime se potvrđuje petrarkističko nasljeđe Gundulićeve drame (jer korisno je prisjetiti se da je na prvom mjestu leksem *cvijet* i u *Ranjininu zborniku*).

Tablica 2- Čestotnost pojavljivanja biljke u *Dubravci*

REDNI BROJ	ČESTOTNOST POJAVLJIVANJA	NAZIV BILJKE
1.	12	Cvijetje
2.	4	Listje, ružica, cvit
3.	3	Cvijetak
4.	2	Cvijet, trava, dunje
5.	1	Cvjetice, prut, brštan, trs, jabuk, lir, ruža, lis, kriješ, panj, cvitje, voće, nalip

Značenja su u većini slučajeva prenesena, pozitivnih konotacija i vezuju se uz ljepotu žene. Ostvarenju pastoralnoga *locusa amoenusa* pridonosi posebice leksem trava, cvijet, i to u neprenesenom značenju.

*

Istraživanje biljnog i životinjskog svijeta u Gundulićevoj pastirskoj igri dovodi nas do spoznaje da analizirani svjetovi nisu podjednako zastupljeni, jer je pjesnik nešto više prostora dodijelio fauni, što potvrđuje i slijedeća tablica:

Tablica 3 - Životinjski svijet u *Dubravci*

REDNI BROJ	NAZIV ŽIVOTINJE	NAVODI IZ DJELA	UKUPNO
1.	Zvijer /zvijeri	I zvijeri i ptice, svaki te glas slavi (8);Po njih svijeh srdita zvijer trči i rži (111);Ovdi čut zle zvijeri ni inoga glasa ni (113);Da me čuje teku zvijeri (472);Reci, ka u gori zvijer pribiva (481);Zmije pune nalipa, zvijeri i skot vas hudi (870);Dubje se ovo, ptice i zvijeri / mom ljepotom snebivaju (951-952);	7
2.	Ptica / ptice	I zvijeri i ptice , svaki te glas slavi (8);Jak uzdrži pticu veska (195);Kaž' mi ptica oko ka je (485); Na krilijeh sama ptica (582);Dubje se ovo, ptice i zvijeri / mom ljepotom snebivaju (951-952);Najprvi sej ptice puštavam večeras (1582);	6
3.	Stado	Krotkom stadu čela ruda (40);A od stada ne imaj straha; ja ću t'ga čuvati (724);Tko ne ima ni njive, ni vrta, ni stada (761);I ovcu i sve bi stado mi pustila (780);Poznat ćeš ko stadu tuđem te nosi grijeh (796);Nesrećno na moje i pusto, daj, stado (1006);Dubrave prik' ove od stada ne bježi	10

		(1013); Stadu me ne zovi, ni mi je past od volje (1016);Posto nam razgoni stado vuk po gori (1036);Rojne pčele, stada cijela (1682);	
4.	Vo / Volovi	Popijevajuć za volovi (47);S junčićem vo velik, uspored da ore (674);	2
5.	Slavic (slavuj)	probudi slavice u ovoj Dubravi (82);neg što sam žuberi tih slavic na grani (114);po dublju veseli žubere slavici (168);tih slavic zapoje natjecat š njime se (424);s slavicem gorski jej ne sklada se u glasu (457);kako slavic ki se izvija (466);	6
6.	Košuta	Košutam plasima u ovoj Dubravi (244);	1
7.	Zvir / zvir	Slobodan u stijene prošo bih sred zvir (248);Ja, braće, nijesam zvir srdita u gori (517); Er te zvir saka scijeni (1090);	3
8.	Ovan / ovnovi	Ali i ovan vitorogi / za ovcom jednom ne gre u stadu (371-372); Neka idu ovnovi i ovce najbolje (1015);Najpretlje ovnov vuku ti lupeži (1014);	3
9.	Ovca / ovce	Ali i ovan vitorogi / za ovcom jednom ne gre u stadu (371-372); Loču ti psi mlijeko, ovce ti vuk kolje (524); Ovce su sva ma čas ovako pretile (722);Tuđijem se ne hrani! Daj mi ovcu lupežu (769);Brže tu ovcu vrz' koju mi ukrade! (774);I ovcu i sve bi stado mi pustila (780); Ovcu mi da' moju, kleta ti namjera! (782);Od vuka huđi dvaš, kud ovcu mu poni (786);Meni ovca , a tebi tvoja brada i rozi. (800);Ustav' se! Ah, kuda s ovcom tom udari? (801);Neka idu ovnovi i ovce najbolje (1015);	11
10.	Satirić	Satirić sam čudno pristo (381);	1
11.	Srne	Tijekom stižem srne plahe (395);	1
12.	Lav	Snagom rvem lave ohole (396);Zašto se s lavom mrav zatječe uzalud (490);	2
13.	Vuk	Ter sam, ko pribjen vuk , skitaš se po gori? (400);Pusto ostaj ter grlo zajazi vukovom (515);Loču ti psi mlijeko, ovce ti vuk kolje (524);Od vuka huđi dvaš, kud ovcu mu poni (786);Sve ti se prije ljeta od vuka poklalo (804);Mlijeko psim, a ostavih imanje vukovom (1003);Posto nam razgoni stado vuk po gori (1036); Vuk u gore strašni uvuče (1256);	8
14.	Šoja	Da ljepša je šoja neg golub pribijeli? (404);	1
15.	Golub	Da ljepša je šoja neg golub pribijeli? (404);	1
16.	Zvjerenje	Poš' gorsko zvjerenje u gorah zagluša' (431);	1
17.	Svinja	Pod', svinj o, u brlog, a ovdí ne hroči! (450);	1
18.	Žaba	Gubava žabo , u ko, a ovdí ne kvrci! (452);O žabo , s kresovi pod' kvrci i krišti! (491)	2
19.	Zmija / zmije	Zmijo ljuta, prigrizi otrovni jezik taj (453); Zmije pune nalipa, zvijeri i skot vas huđi (870);	2
20.	Živina	Rigaš ti zlobni ijed, huđi svijet živina (455);	1
21.	Koze	Ne pjevaj ti neg blej, koze ine gdje pasu (456);	1

22.	Vran (vrana)	Ah, nutiu što se ufa crni vran nesvjesci (459);	1
23.	Štaglić	Kako štaglić ki žuberi (470);	1
24.	Jagančić	Svega ruda jagančića (477); Jagančić se bez biljega / u žeravi živoj sprazi (1403-1404);	2
25.	Mrav	Zašto se s lavom mrav zatječe uzalud (490);Prije ko mrav odasvuda / svak nosaše sebi hranu (569-570);	2
26.	Pas / psi	Loču ti psi mlijeko, ovce ti vuk kolje (524);Mlijeko psim , a ostavih imanje vukovom (1003);	2
27.	Stoka	Muka se tva hara i stoka svu rasu (528);Obilnos gdi pazim od stoke i muke (764);	2
28.	Riba	Koralj se je ribo u moru (566);	1
29.	Satir / satiri	Iz gluhe pustinje satir se moj diže (609);Rša si i vedaš, satir Vuk ti si oni (785); Satir sam lijep i drag, me se ime svud slavi (787); Satir si crni vrag i s rozima na glavi (788); Satira pogubit i žedna i lačna (814);Da ja satir nijesam veće (949);Grdi satir dušu pusti (1128);Gnusni satir grdnh dila (1133);Zlom satiru zloba ovaka (1144);Grdi satir priobrazir u vil se gizdavu (1152);I gorani i satiri / dotekli su odasvuda (1181-1182);Da satir ti nijesi, koji se skrit nije moć (1284);	12
30.	Junčić	S junčićem vo velik, uspored da ore (674);	1
31.	Crv	Ko drvo crv vrti, i grize, i ije (679);	1
32.	Jagnjica	Jagnjicu mršavu darovat da bude (926);	1
33.	Satirica	Ah, da kako satirica / ma sumnjiva divja lada (995-996);Ka divjačne satirice (1111);	2
34.	Vrabac	Vrapca ovega, ki se vabi (1063);	1
35.	Šturak	Šturka u ovoj kaji od žice (1066);	1
36.	Ovčica	Krotku ovčicu , mirnu i blagu (1255);	1
37.	Jarebica	I ljuvena jarebica (1492);	1
38.	Pčele	Rojne pčele , stada cijela (1682);	1

Provedeno je istraživanje životinjskoga svijeta pokazalo da je Gundulić u svoju dramu uključio skoro duplo više životinjskih leksema u usporedbi s biljnim, jer je riječ o 38 faunističkih leksema. Prema čestotnosti pojavljivanja na prvom se mjestu nalazi fantastična životinja *satir*, nakon kojega slijede dvije domaće životinje (*ovca*, *stado*), pa dvije divlje (*vuk*, *zvijeri*; v. Tablicu 4):

Tablica 4 - Čestotnost pojavljivanja životinje u *Dubravci*

REDNI BROJ	ČESTOTNOST POJAVLJIVANJA	NAZIV ŽIVOTINJE
1.	12	Satir/satiri
2.	11	Ovca/ovce

3.	10	Stado
4.	8	Vuk
5.	7	Zvijer/zvijeri
6.	6	Ptica/ptice, slavic
7.	3	Zvir/zviri, ovan/ovnovi
8.	2	Vo/volovi, lav, žaba, zmija/zmije, jagančić, mrav, pas/psi, stoka, satirica
9.	1	Košuta, satirić, srne, šoja, golub, zvjerenje, svinja, živina, koze, vran, štaglić, riba, junčić, crv, jagnjica, vrabac, šturak, ovčica, jarebica, pčele

Svijet Gundulićeve *Dubravke* prepun je biljaka i životinja koje često osim svoga doslovnog značenja preuzimaju i ona, u razgovornom jeziku česta, metaforička i personificirana značenja. Takav je slučaj najčešći kod životinja ovce i vuka, koji se pojavljuju kao kontrasti, odnosno ovca koja predstavlja nevinost, ali i ljude bez inteligencije, dok vuk predstavlja prepredenost i opasnost. Najčešću uporabu tih riječi metaforički se koriste u prepiranju Divjaka i Gorštaka, koji uz njih koriste i druge životinje kako bi se međusobno pogrdno nazivali. U taj oblik zoomorfizma, odnosno pridavanja životinjskih osobina ljudima ubrajamo i žabu, koze, zmije i svinje u sljedećim navodima:

DIVJAK

*Ah, kada nećeš rog dignuti svrh oči,
pod', **svinjo**, u brlog, a ovdje ne hroči!*

GORŠTAK

*A ti, kad zamuko još nijesi, potrči,
gubava **žabo**, u ko, a ovdje ne kvrči!*

DIVJAK

***Zmijo** ljuta, pregrizi otrovni jezik taj;
boljem se ponizi, a u nesvijes ne rigaj! (449-454)*

Može se naslutiti iz ovih čestih usporedbi ljudi i životinja, odnosno pridavanja životinjskih stereotipnih osobina ljudima, kako su to vjerojatno gledatelji baroka smatrali smiješnim ili istinitim, pa je Gundulić to obilno koristio i u svojoj *Dubravci*, a možemo pronaći još mnogo primjera, poput: *kako **slavic** ki se izvija* (466); *Zašto se s **lavom** mrav zatječe uzalud* (490); *Ter sam, ko pribjen **vuk**, skitaš se po gori?* (400); *Da ljepša je **šoja** neg golub pribijeli?* (404); *Ne pjevaj ti neg blej, **koze** ine gdje pasu* (456); *Kako **štaglić** ki žuberi* (470);

Najzastupljeniji od životinjskih leksema je divlji čovjek, satir koji se spominje najviše puta i koji često dobiva ružne epitete koji se pojavljuju uz njegovo ime (*grdi satir* (1128), *gnusni satir* (1133), *zli satir* (1144)).

Životinje koje najčešće pridonose pastoralnom ozračju oslikavanja idile Dubrave su one koje se najčešće povezuju uz šume i livade, nekada se spominju samo ptice kao opći pojam i predstavnik vrste, a često ih Gundulić i točno identificira kako bi čitatelju bilo još jasnije kako izgleda slika koju opisuje, pa tako možemo pronaći primjer u kojem opisuje Dubravu spominjući samo ptice koje cvrkuću, a ponekad baš kaže kako: *Po listju počeli pršat su vjetrici, / po dublju veseli žubere slavici.*

Što se flore tiče, ona najčešće doprinosi oslikavanju pejzaža koji na taj način poprima obrise pastoralnoga svijeta i života u idiličnoj Dubravi, a među najfrekventijima je, kao što je već i rečeno - cvitje, odnosno njegove izvedenice (cvijetje, cvit, cvijet, cvijetak):

*cvjeta cvijetje po sve kraje,
jasni se istok cvijetjem resi,
zvijezdam cvitje svud nastaje,
zora u cvijetju zgar s nebesi
od cvijetja nam draž prosipa;
kupimo ga, družbo lipa!
Sve rumeni, sve se bijeli
U razlikam cvijetju sada,
U cvijetju sve veseli:
Gore, polje, livada;
Sve je cvijetjem procavilo,
Od cvijetja je doba milo. (283- 294)*

Zanimljivo je i za napomenuti kako ima i nekoliko umanjenica u spomenutim biljnim i životinjskim leksemima iz tablice, a one često ukazuju na određen način govora, odnosno neku vrstu „tepanja“, pa se tu može pronaći: *Rumena ružica i bijeli lir zene* (640); *Satirić sam čudno pristo* (381); *Svega ruda jagančića* (477); *S junčićem vo velik, usporod da ore* (674); *Krotku ovčicu, mirnu i blagu* (1255);

Zanimljivo je da je flora manje zastupljena od faune, a sa sigurnošću se može tvrditi da su i biljni i životinjski leksemi oni koji pridonose ostvarenju pastoralne idiličnosti, što je slučaj i s *Dubravkom*, u kojoj uz češća prenesena pozitivna značenja, susrećeno i prenesena značenja negativnih konotacija koje se ostvaruju u prepirkama i svađama satira.

6. ZAKLJUČAK

Scenski izraz Ivana Gundulića predstavlja ako ne apsolutnu novinu, onda zasigurno vrlo uzbudljiv poticaj glumačkim družinama koje su izvodile *Dubravku*. U Dubrovniku, odnosno njegovom kazalištu vjerojatno je postojala vrlo velika svijest o potrebi novog scenskog izraza, u čijem će okružju mitološko-pastirska književnost sa sve većim udjelom glazbe, ubrzo zaposjesti dubrovačku pozornicu (Batušić, 1978: 98).

Dubravka je himna slobodi, izgrađena na pastirsko-idiličnoj građi koja je iskorištena ne za bijeg od života, kako je to bilo uobičajeno u pastoralnoj književnosti. Pastirstvo je kod Gundulića upotrijebljeno za otkrivanje i fiksiranje problema života i uzdizanje slobode kao najvećeg dobra (Kurelac, 1866-68: 204). Međutim, Gundulićeva namjera nije bila samo u tome da svojom pastoralom *Dubravkom*, te 1628. godine, predoči sugrađanima u Dubrovniku raskošni svijet vila, plemenitih pastira, satira i ubogih pastira iz idilične zemlje snova, nego i da iskoristi jedan popularni dramski oblik kako bi ponudio sliku i priliku svoga vremena, probleme koji su zaokupljali njegove sugrađane i konačno, sliku o njima samima. Upravo to je i ono što se podudaralo s njegovim shvaćanjem misije pjesnika u društvu, njegovom utilitarnom, poučnom poetikom. (Letić, 1980: 11)

LITERATURA I IZVORI

1. Batušić, Nikola, 1978. *Povijest hrvatskoga kazališta*, poglavlje *Kazalište baroknog razdoblja (Gundulićev scenski izraz)*, Zagreb.
2. Bogišić, Rafo, 1979. *Uvod u studij Gundulićevih melodrama i Problem Gundulićeve Dubravke*, u: *Književne rasprave i eseji*, Split.
3. Bogišić, Rafo, 1989. *Hrvatska pastorala*, poglavlje II. *Puni i svestrani razvoj u renesans*, III. *Sedamnaesto stoljeće*, Zagreb.
4. Gundulić, Ivan, 1964. *Dubravka*, priredio Jakša Ravlić, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Knjiga 12-Ivan Gundulić I, Zagreb.
5. Kombol, Mihovil, 1943. *Hrvatska književnost do Narodnog preporoda*, Zagreb.
6. Korbler, Đuro - Rešetar, Milan, 1938. *Givo Frana Gundulića*, Stari pisci hrvatski, Knjiga IX, treće izdanje, Zagreb.
7. Kurelac, Fran, 1866-68. *Pripomenak*, u: *Runje i pahuljice, pesni porugljive i pastirske ponajveć Dubrovačke*, Zagreb.
8. Letić, Branko, 1980. *O Gundulićevom pjesničkom djelu*, u: Gundulić, Ivan, 1980. *Dubravka i druge pjesme*, priredio Branko Letić, Sarajevo.
9. Novak Prosperov, Slobodan, 1997. *Povijest hrvatske književnosti od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604*, Zagreb.
10. Pavličić, Pavao, 1979. *Kojem književnom žanru pripada Gundulićeva Dubravka*, u: *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Zagreb.
11. Pavličić, Pavao, 1995. *Barokni stih u Dubrovniku*, Dubrovnik.
12. Vodnik, Branko, 1913. *Povijest hrvatske književnosti od humanizma do potkraj 18. stoljeća*, Zagreb.